

ВІДКРИТА, НЕФОРМАЛЬНА ТА ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

***Анотація.** У роботі розкрито сутність неформальної та інформальної освіти. Здійснено аналіз спільних рис і відмінностей між відкритою, неформальною та інформальною освітою в умовах цифрової економіки. Розкрито сутність, цілі, принципи та ознаки цифрової економіки як середовища розвитку освіти.*

Ключові слова: інформальна освіта; цифрова економіка; неформальна освіта; відкрита освіта; економіка знань.

OPEN, NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION IN THE DIGITAL ECONOMY

***Abstract.** The essence of informal and informal education is revealed. The theses analyze the common features and differences between open, non-formal and informal education in a digital economy. The essence, goals, principles and features of the digital economy as an environment for the development of education are revealed.*

Keywords: informal education; digital economy; non-formal education; open education; knowledge economy.

В умовах цифрової економіки та формування суспільства знань перед світом постає низка проблем, зокрема – взаємодії формальної та неформальної (інформальної) освіти. За даними Міністерства соціальної політики, на постійній основі за межами України працює 3,2 млн. громадян, на тимчасовій основі – від 7 до 9 млн. осіб. За кордоном навчається близько 8% від загальної кількості тих, хто вчиться на денних програмах вищої освіти [1]. За прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України, до 2031 року населення нашої країни скоротиться до 39,5 мільйонів осіб. Таким чином, одним з основних обов'язків держави, поряд із першочерговими завданнями щодо зміцнення національної безпеки, подолання економічної кризи, розбудови миру та соціальної злагоди залишається реінтеграція мігрантів. Крім того, у зв'язку з розвитком блогосфери, в останні роки поширеним є тревел-блогерство. Діти таких батьків-блогерів, як правило, є хоумскулерами і навчаються дистанційно. Великою проблемою є також реінтеграція осіб, які проживають у Криму, Донецькій та Луганській областях. Одним з можливих і важливих інструментів регулювання системи освіти є взаємодія і синергія механізмів неформальної, інформальної та відкритої освіти.

Роль відкритої освіти у суспільстві на сьогодні встановлено в роботах О. Захарова, І. Колеснікової, А. Хуторського, О. Висоцької, О. Коржилової, М. Лещенко, А. Яцишин, Р. Бужикова, Л. Виноградова, Б. Шуневича. Теоретичні аспекти неформальної освіти стали предметом вивчення у працях Ф. Кумбса, А. Гончарука, Л. Лук'янової, Л. Сігаєвої. Питання інформальної освіти розкрито у наукових працях таких вчених, як І. Жукевич, О. Самойленко, Л. Ніколенко, О. Жихорська. Розвиток цифрової економіки розглядали В. Апалькова, Н. Деєва, А. Добринін, С. Веретенюк, С. Коляденко, Н. Краус, В. Ляшенко, А. Маслов. Однак, слід зазначити, що незважаючи на велику кількість наукових праць, на сьогодні, по-перше, немає робіт, присвячених пошуку спільних і відмінних рис між відкритою, неформальною та інформальною освітою; по-друге, не розкрито сутність відкритої освіти в українському законодавстві; по-третє, не визначено специфіку цих видів освіти в умовах цифрової економіки.

Метою тез є аналіз спільних рис і відмінностей між відкритою, неформальною та інформальною освітою в умовах цифрової економіки.

Цілями цифрової економіки є створення ділового середовища, в якому суб'єкти господарювання, домогосподарства та органи влади володітимуть навичками, необхідними для використання можливостей Інтернету для впровадження інновацій і збільшення рівня ефективності. Аналіз літературних джерел свідчить, що сьогодні під цифровою економікою розуміють: економіку, що базується на виробництві електронних товарів і сервісів високотехнологічними бізнес-структурами і дистрибуції цієї продукції за допомогою електронної комерції; глобальну мережу економічних і соціальних заходів, які реалізуються через Інтернет, мобільні та сенсорні мережі; економічну діяльність, що виникає через онлайн-зв'язки між суб'єктами господарювання; модель взаємодії всіх учасників економічних процесів, заснованих на використанні сучасних електронних каналів зв'язку і способів обліку й зберігання інформації; економіку, заснована на домінуючому застосуванні цифрових технологій; максимальну автоматизацію бізнес-процесів середині підприємства і при взаємодії з зовнішнім середовищем; інноваційну та динамічну економіку, що базується на активному впровадженні інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій в усі види економічної діяльності та сфери життєдіяльності суспільства, що дозволяє підвищити ефективність та конкурентоспроможність окремих суб'єктів господарювання; процес використання інформаційних технологій у виробництві, управлінні, комунікаціях і сфері розваг; поки нереалізовану трансформація всіх сфер економіки завдяки перенесенню всіх інформаційних ресурсів та знань на комп'ютерну платформу; економіку, основою якої слугують цифрові інформаційно-комунікаційні технології, і яка заснована на нових бізнес-моделях, що об'єднують фізичний і цифровий світи; сучасний тип господарювання, що характеризується переважаючою роллю даних і методів управління ними; економіку постіндустріального суспільства, яка характеризується великою кількістю як нових технологічних засобів, так і появою цифрових каналів комунікацій; систему економічних відносин, основаних на використанні цифрових ІКТ. Все це дозволяє виділити наступні ознаки, характерні цифровій економіці: широке застосування ІКТ та мережі Інтернет в економічних процесах та посилення їх ролі в житті суспільства; максимальна автоматизація бізнес-процесів суб'єктів підприємництва; використання електронного документообігу; наявність навичок володіння сучасними технологіями в учасників цифрових економічних відносин; зростання ВВП за рахунок цифровізації економіки та збільшення частки цифрової економіки в ВВП; використання цифрових платформ у процесі розвитку бізнес-моделей; формування єдиного інформаційного простору між учасниками економічних відносин: бізнесу, держави й громадян; доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб в інформаційних продуктах і послугах; розвиток глобального цифрового ринку, а також інформаційна й економічна інтеграції країн і народів [2]. Основними принципами цифрової економіки є доступність, цільове призначення, незалежність, різноманітність, відкритість, стандартизація, безпека та комплексність. Оскільки цифрова економіка продукує трансформаційні процеси економічних відносин у цифровий формат, за таких умов відбувається формування і вірусне поширення інформації про освітнє середовище нового типу, що дозволяє отримувати нові знання й необхідні навички, не виходячи з дому.

Згідно з українським законодавством, особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти, при цьому:

- під формальною освітою розуміється освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою;

- під неформальною освітою розуміється освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій;

- під інформальною освітою (самоосвітою) розуміється освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям [3].

Таким чином, як бачимо: якщо сутність неформальної та інформальної освіти визначено в українському законодавстві, то щодо відкритої освіти не існує чіткої трактовки, дехто ототожнює її з неформальною, дехто – з дистанційною. Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури з питань функціонування відкритої, неформальної та інформальної освіти дозволяє відзначити низку спільних рис і відмінностей (табл. 1).

Таблиця 1 – Специфічні риси відкритої та неформальної освіти

<i>Специфічні риси</i>	<i>Відкрита</i>	<i>Неформальна</i>	<i>Інформальна</i>
характер цілей	протягом життя / короткострокові	короткострокові	протягом життя
документи	+/-	+/-	-
час	за бажанням слухача	за домовленістю	за бажанням слухача
зміст	власні потреби	орієнтація на результат	власні потреби
контроль	самоконтроль	демократичний стиль	самоконтроль
місце	здебільшого Інтернет	різноманітні організації	Інтернет, книги
нормативне регулювання	відкритий доступ	на договірній основі	відкритий доступ
умови вступу	немає	добровільно-договірне	немає
форми	різні	різні	здебільшого e-learning
мотивація	висока	достатньо висока або висока	висока
доступність	+	не для всіх	+
гнучкість	+	+/-	+
непрямі результати	розвиток інформаційної культури	досягнення цілей керівництва організації	підвищення IQ, EQ
технологічність	+	+/-	-
охоплення	не є важливим	виконані умови	-
координованість	децентралізована	координатор	-
модульність	за бажанням	за домовленістю	+
паралельність	+	+	+
віддаленість	не є перешкодою	може бути перешкодою	не є перешкодою
асинхронність	+	за домовленістю	+
економічність	+	не завжди	+
4R	+/-	-	+

Джерело: розроблено автором

Таким чином, слід зробити висновок, що ці види освіти мають спільні риси і відмінності. При цьому, відкрита освіта може бути як формальною, так і неформальною. У свою чергу, відкрита освіта має більше спільних рис з інформальною освітою. Слід зазначити, що саме синергія всіх цих видів освіти разом із традиційною зможуть підвищити рівень освітньої безпеки у країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Стадний Є. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>. (дата звернення: 20.06.2020).
2. Матвейчук Л.О. Цифрова економіка: теоретичні аспекти. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2018. №4(40). С. 116-127.
3. Про освіту: Закон України від 5.09.2017 № 2145-VIII. Дата оновлення: 5.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 27.02.2021).

Ахновська Інна Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: i.akhnovska@donnu.edu.ua

Akhnovska I. O. - Ph.D., Associate Professor, Department of entrepreneurship, corporate and spatial economics, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, i.akhnovska@donnu.edu.ua